

УДК 340.12

Л.С. ВОВЧАНСЬКА, Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРАГМАТИКА ДІАЛОГОВИХ ВЗАЄМИН ТА ЇХ АНТРОПОЛОГІЧНИЙ МОДУС

Ключові слова: діалогові відносини, прагматизм взаємин, практичний характер діалогу, медіація у стратегії діалогу, стилі міжкорпоративних взаємин

Право є результатом взаємодії членів певного соціуму, їх комунікації (спілкування) [1, с.89]. Для суб'єктів права, які реалізують свої повноваження через відповідні організації, державне регулювання економічних відносин має добре солідаризовані норми права, які вже достатньо описані. Проте філософсько-правова природа діалогічності у корпоративній взаємодії ще не одержала наукової оцінки в дослідженнях вчених. Правова діалогова складова регламентує відстоювання інтересів кожної зі сторін у взаємозв'язках на рівні прагматизму. Але агресивність взаємин, спричинена, як правило, неоднаковим форматом діалогу сторін чи їх відвертою або прихованою конкуренцією, призводить до елементарного неврахування антропологічних імперативів, тобто до зневаги прав і свобод людини і громадянина, що порушує баланс суспільних інтересів і, зрештою, веде до нівелювання національних основ держави.

Вчення про будь-що є особливою формою розуміння та явищ життя, й навколишнього природного і соціального світу, і нас самих, про що засвідчує прагматизм і що ми розуміємо під ним у чи не найбільш поширених зв'язках – міжкорпоративних.

Прагматизм (від грецького *pragma* – діло, діяльність) сформувався у 70-ті роки XIX ст. Ця течія американської філософії, як методологічний принцип, використовує практику. З прагматизмом пов'язана творчість різних мислителів – Ч.С. Пірса, Дж. Дьюї, В. Джеймса, Дж. Міда та ін. Історики громадської думки

докладно досліджували зовнішні фактори, що сприяли появі саме в Північній Америці подібної філософської школи, – ціннісні орієнтації і переваги американського суспільства, які склалися в ході унікального історичного розвитку. Для власне філософії не меншу важливість представляють внутрішні чинники формування прагматизму, логічний взаємозв'язок основоположних ідей та специфіка застосовуваного концептуального апарату.

У сучасному світі, де поняття корисності та спрямованості на результат стали невід'ємними супровідними успіху й слави, поняття прагматизму позиціонується доволі часто. У повсякденному вживанні терміни «прагматизм» і «прагматичний» переважно позначають практичний характер тієї чи іншої діяльності, спрямованої на досягнення максимально корисного результату. За ними ховаються певні настрої і установки масової, повсякденної свідомості. У такому сенсі дані терміни, здавалося би, кидають виклик суто філософському (споглядальному, спекулятивному, як уявлялось багатьом філософським класикам) підходу до світу і створюють думку про неможливість їх повноцінного теоретико-філософського освоєння. Проте, історія західної філософської думки спростовує подібну – розділену багатьма – позицію, висувуючи вчення напрацьовані і шотландською «філософією здорового глузду» (кінець XVIII – початок XIX ст.), і рухом утилітаризму, і деякими іншими філософськими та ідейними течіями. Але найбільш всебічною спробою освоєння зазначених настроїв і світовідчуттів став прагматизм як філософська школа, що виникла на американському ґрунті.

Термін «прагматизм» вперше вжив Е. Кант у «Критиці практичного розуму», а в американську філософію його ввів Ч. Пірс, вживши у статті «Як зробити наші поняття ясними» (1878) [2]. Саме Ч. Пірса зазвичай і вважають засновником цього філософського напрямку. Але, на думку Б. Рассела, це не зовсім точно. «Сучасний прагматизм бере свій початок не від Пірса, а від тієї інтерпретації філософії Пірса, яку їй надав Вільям Джеймс. По-

перше, погляди самого Пірса стали яснішими у пізніших творах, в той час як Джеймс спирався на попередні формулювання, які могли бути до того ж неправильно зрозумілими. Пірс намагався відмежуватися від прагматизму, що йому приписував Джеймс. Тому він став називати свою філософію прагматизмом, сподіваючись, що цей неелегантний неологізм приверне увагу до відмінностей між його поглядами й поглядами Джеймса» [3, с.414–415]. Проте в історію філософії обидва вчені ввійшли як ті, які розробляли в науці напрям прагматизму.

Сучасні міжкорпоративні відносини, за оцінкою дослідників, перетворюються з норми на окремих інститут, який стає одним із вирішальних чинників розвитку людської цивілізації загалом і такого виду людської діяльності, як корпоративне управління зокрема [4, с.286].

Міжкорпоративні відносини вивчали О. Бродовський, Г. Ванюріхін, С. Давоскін, А. Манюшин, О. Осадчий, А. Патюрель, О. Редькін, В. Смальянінов, В. Тарасов, Д. Хомутський, К. Шапошников. Звідси, мета дослідження – не дублюючи характеристики міжкорпоративних відносин, їхніх правових параметрів, окреслити антропологічно-правові норми та стилі діалогової взаємодії. В основу покладаємо твердження про саму ідею «розвитку організації на основі міжкорпоративних відносин, що здійснює вплив на процес мислення всіх суб'єктів інституційного середовища корпорації» [4, с.287].

Для створення теоретичних основ філософсько-правових оцінок діалогової взаємодії скористаємося методологією знаних учених та їхнім доробком. Зокрема, вибудуємо своє бачення інтеракцій через поняття «ділове співробітництво» (О. Осадчий), яке, на наш погляд, з-поміж інших понять на позначення «корпоративних відносин» найбільш ёмко відтворює «процес взаємодії» суб'єктів господарювання, що виключає «застосування будь-якого насилля», де «домінують спільні пошуки реалізації спільних інтересів» [4, с.287]. Аналізуючи різні стилі взаємодії уста-

нов та організацій, автор вказує на «ключові параметри, що впливають на вибір стилю (співпраці, взаємодії. – Л.В.) – це місія, стратегія і цілі організації» [4, с.290].

Застосовуючи «прагматичний метод» (за В. Джеймсом), який трактується «як метод залагодження метафізичних суперечок», що має на меті «витлумачити кожную думку, вказуючи на її практичні наслідки», дослідник слушно покликається на етимологію поняття, яке походить від грецького прагма, що означає «дія», від якого утворені наші слова «практика» й «практичний» [5, с.26]. Яким би не було ставлення до прагматичного підходу (а воно є як позитивне, так і негативне), від Сократа, Аристотеля, Локка, Берклі та Юма і аж до нашого часу прагматизм як філософський напрям «відвертається од абстракцій і недосконалих речей, од словесних рішень, од кепських апіорних аргументів, од негнучких принципів, од замкнених систем, од уявних абсолютів і початків. Він обертається до конкретного, до доступного, до фактів, до дії, до влади. Це означає й визнання панування емпіричного підходу, й щире відмову од раціоналістичного підходу» [5, с.29].

В. Джеймс резюмує, що «прагматизм не виступає на користь якихось визначених конкретних висновків. Це тільки метод». Через цей метод всі інші стають «непорушними», «він додає їм гнучкості й примушує кожний з них працювати». Абсолютним апіорним висновком стає наступний: «прагматичний метод аж ніяк не означає якихось визначених результатів, він становить тільки ставлення до речей». Ширше значення, приписуване прагматизму, за В. Джеймсом, означає «теорію істини», що й приймається нами як єдино аргументований, переконливий концепт, що досі не одержав належного філософсько-правового осмислення. «Істина», – за переконанням ученого, – «це один різновид блага». Відтак у його (вченого) міркуванні аргументом є те, що «істинним» називається все те, що можна довести: воно є благом через переконання, й до всього – благом, завдяки визначеним наочним підставам» [5, с.29–40].

Прагматизм у такому тлумаченні шляхів подолання абстрактності трансцендентальних філософських вчень зводиться американським ученим до наступного розуміння: «прагматизм тримається фактів, конкретного, спостерігає істину за її роботою в окремих випадках і потім узагальнює. Істина для нього – це родова назва для всіх видів визначених робочих цінностей у досвіді» [5, с.36].

Цілком покладаючись на логіку дослідника і користуючись прагматичним концептом, беремо до уваги потребу «не відкидати жодної гіпотези, з якої випливають корисні для життя наслідки. Загальні поняття... можуть бути для прагматизму настільки ж реальними, як і конкретні відчуття... коли вони, на думку В. Джеймса, «мають якесь застосування, то вони настільки ж мають і значення. І це значення буде істинним, якщо їхня користь поєднується з іншими застосуваннями істини» [5, с.126].

У пошуку істини в діалогових взаємозв'язках звернемося до вже систематизованих у науці стилів міжкорпоративних відносин, здійснених О. Осадчим, який виокремлює п'ять основних різновидів: захисний (забезпечення стабільності на основі мінімізації взаємодії); реактивний (реагування на зовнішні зміни і їх наслідування); аналітичний (використання впливу зовнішніх факторів у власних інтересах); пошуковий (креативно орієнтований на зовнішні зміни); проактивний (ситуативна залежність від зовнішнього середовища). Хоча, на нашу думку, такому поділу властива певна відносність, факультативність, адже на практиці будь-який зі стилів не є відмежованим, усе-таки він передбачає певну універсальність. Загальний висновок дослідника є цілком виправданим: «правильно вибраний стиль взаємодії організації із зовнішнім середовищем зумовлює її успішний розвиток, а неправильно вибраний – повільне згасання» [6, с.289–290].

Комунікативний правовий акт як потенціал міжкорпоративної діяльності спрямований на:

1) установлення соціального порядку між суб'єктами правовідносин через систему правових комунікацій; 2) уведення до функціо-

нування системи принципів антагонально-конструктивної взаємодії у правовідносинах; 3) вдосконалення правоохоронної діяльності і безпеки працівників та додержання прав і свобод людини і громадянина.

Якщо суть правової комунікації спрямована на результативність досягнення мети, на справедливість, то прийоми її забезпечення суб'єкт розуміє як успішний медіаційний вплив, що може спиратися лише на соціальні інтереси, суспільні цінності, державно-правові ідеали. Тобто, перш за все, для діалогових взаємин, які відбувалися б у рамках права, йдеться про необхідність нормалізації взаємин у правовому суспільстві, спрямованість державних установ на здійснення контролю галузевих комунікативних дій з метою нівелювання бюрократичного ускладнення останніх та дотримання законності, прав і свобод людини і громадянина. Проте правова діалогічна комунікація – це не лише одержання відповідних змін у поведінці. Практично такою ж є дія психотерапії, лише на рівні індивідуальної свідомості [7, с.134]. Правова міжкорпоративна комунікація – це лінгвопсихоментальне «діалогове змагання» свідомостей в аргументуванні свого трактування вимог, засад професійної діяльності, правового тексту, дискурсу. Методологічно незаперечною для обґрунтування діалогічності та рівня її правової забезпеченості у міжкорпоративних відносинах є аргументація О. Осадчого про те, що успішне здійснення взаємин (і реалізація медіаційних намірів. – Л.В.) можливе за умов:

– ставлення до співробітництва як до особистої справи, адже партнерські відносини формують люди, а не компанії;

– готовність менеджерів до ідеї співробітництва в додатковий час;

– взаємоповага і довіра партнерів;

– здобуття вигод від співробітництва з обома партнерами, а тому кожен з них має бути готовим чимось пожертвувати;

– досконалого відпрацювання у договірній основі усіх аспектів співробітництва;

– врахування під час співробітництва змін на ринку і у внутрішніх середовищах партнерів;

- обов'язковості однакових очікувань від співробітництва партнерів (якщо один задовольний, а інший - ні, партнерству загрожує фіаско);
- дружніх відносин партнерів;
- обов'язковості поваги до інших культур (ментальних, духовних, корпоративних тощо);
- обов'язковості врахування інтересів партнера;
- якщо співробітництво на початку має тактичну мету, але з часом може набути стратегічного значення;
- спільного відзначення досягнутого успіху у співпраці [6].

Те, що впродовж історії ідеї прагматизму зазнавали і захоплення, і нищівної критики, - підтверджує, що актуальність проблеми не втрачена, а навпаки зростає у сучасному світі із його zdeформованими зв'язками і взаємодією. Проте навіть сьогодні творці новітніх технологій різною мірою наслідують прагматизм, часом не усвідомлюючи джерел запозичення своїх ідей. Як відомо, речі від тривалого користування зазнають пошкодження, а ідеї – аберації. Реконструкція ідей – непоганий засіб їхнього відтворення і відновлення на кожному етапі розвитку науки і суспільства. Зробимо спробу започаткувати розгляд теорії істини у контексті антрополого-правовому з огляду на міжкорпоративну взаємодію, оскільки саме на такому рівні добре репрезентуються складові чинники теорії істини.

Отже, можна зробити висновок, що прагматизм діалогових взаємин будується на:

- 1) додержанні основних прав і свобод людини і громадянина (антропологічно-правова складова);
- 2) пошуку істини (прагматична складова);
- 3) на основних засадах міжкорпоративної взаємодії (фахово-імперативна складова).

ЛІТЕРАТУРА

1. Мережко А. А. Введение в философию международного права / Мережко А. А. // Гносеология международного права. – К. : Юстиниан, 2002. – 192 с.
2. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / Ин-т философии РАН, нац. общ.-научн. фонд; науч.-ред. совет: предис. В. С. Степин. – М. : Мысль, 2010.
3. Рассел Б. Мудрость Запада. Историческое исследование западной философии в связи с общественными и политическими обстоятельствами / Рассел Б. – М. : Изд-во «Республика», 1998.
4. Осадчий О. Сучасні стилі взаємодії організації із зовнішнім середовищем / Осадчий О. // Економічний простір. – 2011. – № 48/1. – С. 286–290.
5. Джеймс В. Прагматизм / Джеймс В. – К. : Вид. дім «Альтернативи», 2000. – 144 с.
6. Осадчий О. Провідні форми міжкорпоративного співробітництва / Осадчий О. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/...e/.../15.pdf>.
7. Токарська А. С. Комунікація у праві і правоохоронній діяльності / Токарська А. С. – Л., 2005. – 313 с.

Вовчанська Л. С. Прагматика діалогових взаємин та їх антропологічний модус / Л. С. Вовчанська // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 126–129 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11vlciam.pdf>

Розкриваються актуальні питання прагматизму діалогових взаємин на основі антропологічно-правових та міжкорпоративних особливостей таких інтеракцій.

Вовчанская Л.С. Прагматика диалоговых отношений и их антропологический модус

Раскрываются актуальные вопросы прагматизма диалоговых отношений на основе антропологически-правовых и межкорпоративных особенностей таких интеракций.

Vovchanska L.S. Pragmatics Interactive Relationships and Their Anthropological Mode

Deals with vital questions of pragmatism of dialogic relations which are the foundation of anthropological, legal and also intercorporative peculiarities of such interactions are uncovered.